

پارادایم‌های اجتهادی اندیشه تفسیری پیشرفت‌شناخت

مهراب صادق‌نیا^۱

چکیده

می‌توان پارادایم‌های متفاوتی برای شناخت داشت و از چارچوب‌های نظری متفاوتی به مسئله نگریست؛ اعم از شناخت ربانی، شناخت فلسفی یا عقلانی و شناخت علمی به معنای شناخت Scientific. پس از بخش‌بندی پارادایم‌ها بر اساس محتوا، پارادایم‌های دیگر روش‌شناختی درباره شناخت وجود دارد که آن‌ها نیز درخور توجه هستند. ما شاهد پارادایم‌های بسیاری به لحاظ روش‌شناسی هستیم؛ اما اگر مجموع این پارادایم‌ها را جمع کنیم، می‌توان آن‌ها را در دو پارادایم اثبات‌گرایی یا پوزیتیویستی و پارادایم تفسیری - برساختی جمع کرد.

چه بر اساس منطق کنت بخواهیم پارادایم‌های شناخت را بررسی کنیم و چه بر اساس منطق فلسفه علم، نتیجه این پارادایم‌ها را در دین‌شناسی و فهم از دین و تفسیر متون دینی می‌توانیم ردیابی کنیم و همچنین دریابیم، از نظر فلسفی انتظارمان از دین چه هست و چه می‌تواند باشد. به همین دلیل است که شاهد پیدایش مکاتب زبان‌شناسی مختلفی درباره دین و شاهد پیدایش مکاتب مختلفی درباره هرمنوتیک و فهم متون دینی هستیم.

الگوی پیشنهادی میان پارادایم‌های شناخت و تفسیر قرآن کریم، عبارت است از فهم یا تفسیری نو از آیات قرآن کریم با استفاده از نظریه‌های علمی که در دنیای مدرن شکل می‌گیرد. در حقیقت، این تنها مدل تفسیری است که شاید بتوان برای آن عنوان «تفسیر علمی» گذاشت. بر اساس این ایده می‌توانیم با استفاده از نظریه‌های علمی و یافته‌های علمی مدرن، فهمی جدید از آیات قرآن کریم ارائه دهیم؛ به بیانی دیگر، تبیین‌های خودمان را از آیات قرآن کریم تازه و نو کنیم.

تفسیر قرآن کریم، متأثر از یافته‌های مدرن است و به جای آن، سه موضع‌گیری (مواجهه، همسازی و غرق شدن) در نسبت با یافته‌های مدرن، باید رابطه معرفت‌شناختی برقرار کنیم و بگوییم که این یافته‌های مدرن، چه کمکی می‌توانند به فهم ما از آیات قرآن کریم بکنند و آیات قرآن را چگونه می‌توانیم در نور یافته‌های علمی جدید فهم کنیم.

اگر ما به دنبال تأسیس یک گفتمان باشیم، از پویایی شناخت دین کاسته‌ایم. مکتب تفسیری پیشرفت‌شناخت، ناظر به موضوع است؛ ولی مکتب تفسیر علمی هرمنوتیک، ناظر به روش است و این روش، ایستا نیست و می‌تواند با مسائل مختلف روبه‌رو شود. نظریه تفسیر، معطوف به موضوع نیست؛ زیرا نسبت به مسائلی که در آینده با آن روبه‌رو هستیم، فعلاً آگاهی نداریم و هرکدام از ما نیز ممکن است مسائلی برایمان جذاب‌تر از مسئله دیگر باشد؛ به همین دلیل، بر روش تأکید می‌کنم و البته روشی که امکان پاسخ‌گویی به مسائل مختلف را داشته باشد.

واژگان کلیدی: پارادایم، تفسیر، معرفت‌شناختی، هرمنوتیک، پیشرفت، تفسیر علمی.

^۱. عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب.